

vermeerdering zijner reeds zoo hoog geklommene schulden bewaard. (*)

Nadat het graaffchap eenige jaren rust genoten had, werd dezelve, in het jaar 1672, door CHRISTOPH BERNARD VAN GALEN, bischop van Munster, weder gestoord. Deze nam met de talrijke armee, ter verovering van Koevorden en Groningen bestemd, zijnen marsch door het graaffchap, en behandelde hetzelfde niet als een neutraal, maar als een vijandelijk land.

Den 3 Julij 1672 vorderde hij, tot het opwerpen van batterijen voor Koevorden, 500 arbeiders, uit het graaffchap Bentheim. Den 11 Julij werd deze vesting, welke in geen en behoorlijken staat van verdediging was, en welker voormalige kommandant (†) aan

(*) De overlevering heeft van dezen strijd tusfchen graaf WOLBRIG en de Bentheimfche boeren, nog het een en ander bewaard; b. v. men verhaalt, dat de ingezetenen des kerspels Ulzen, welke op het ijs gevlugt waren, in den waan van daar veilig te zijn, het grootste verlies geleden hebben; dat echter de Emmelenkampers, welke zich op den raad van eenen ouden krijgsman, achter wallen en heggen gelegerd hadden, uit deze verschanfing, menig gelukkig fchot gedaan hebben; dat een ruiter in volten ren op den regter van Ulzen aankomende, en dezen, onder de ijsfelijkfte vloeken met eenen zekeren dood bedreigende, in dat oogenblik, door eenen boer uit het kerspel Ulzen van het paard gefchoten zij, en dat de regter daarvoor zijne dankbaarheid aan dien boer getoond hebbe, door hem, gedurende zijn leven, des zondags eene vrije tafel aan zijn huis te geven.

(†) W. VAN BROERSMA.

aan den bischop, de zwakfte plaatsen verraden had, bij kapitulatie ingenomen. In den nacht van den 29 op den 30 December d. j. werd dezelve bij verrassing, door den lieutenant kollonel EIBERGEN, heroverd. De Hollanders, welke de vlugtende Munsterschen tot Nieuwenhuis vervolgden, bragten, door plundering en brandschatting, de stad eene schade van 500 Rijksd. toe.

In den zomer van 1673 zocht de bischop Koevorden weer in zijne magt te brengen. Hij overfroomde het graaffchap met zijne benden, en liet, bij het huis Gramsbergen, eenen dam door de Vecht zetten, welke vier uren in omvang en zeven sterkten had, om den loop der Vecht te ftemmen, en alle van Koevorden komende wateren op te houden, ten einde daarmede de stad te overfroomen, de wallen te vernielen, de batterijen onbruikbaar te maken, en de bezetting den toevoer van levensmiddelen af te fneiden. Duizenden van menfchen werden uit het Munsterland, het graaffchap Bentheim en Overijsfel, met wagenen en paarden, geprest, om aan dezen dam te arbeiden. Alle watermolens in de Vecht en Dinkel moesten zoo lang ftil staan. De dijk gereed zijnde, werden de molen fchuttingen opgehaald, en al het land tusfchen Koevorden en Gramsbergen, ftond weldra onder water, en vertoonde eene golvende zee. Men hield, in fchuiten en pontons, fomtijds kleine watergevechten, en de vesting geraakte in zoodanigen nood, dat generaal RABENHAUPT be-

flood,

floot, haar gewapender hand te ontzetten. De plasregens, welke in de maand September vielen, gepaard met hevige winden, ontfloegen hem echter van deze moeite. De dijk, die zoo veel arbeid gekost had, brak door en Koevorden was gered. Hoe veel het graaffchap in dezen Munsterschen oorlog geleden hebbe, kan de lezer daaruit opmaken, dat men in het jaar 1677, in de kleine stad Nieuwenhuis, *zeventig* huizen telde, welke door de Soldaten verbrand of verwoest, of door de eigenaars verlaten waren, of welker inwoners door den krijg zoodanig verarmd waren, dat zij geene inkwartiering konden dragen.

NE-

NEGENDE HOOFDSTUK.

DE OVERGANG VAN GRAAF ERNST WILHELM
TOT DEN ROOMSCH-CATHOLIJKEN GODS-
DIENST, EN DE GEVOLGEN DAARVAN.

Graaf ERNST WILHELM was geboren, op het kasteel te Bentheim, den 6 Dec. 1623. Daar hij lang ongehuwd bleef, en ook weinig genegenheid tot het huwelijk toonde, zoo stelde zijn broeder PHILIP KOENRAAD, graaf van Steinfurth, het toekomstige bezit van het graaffchap Bentheim reeds volkomen zeker; dewijl hij de eenigste wettige erfgenaam was. Wat gebeurde echter? Graaf ERNST WILHELM ging, in zijn 38ste jaar, nog tot het huwelijk, over. Bij zijne zuster ANNA AMELIA bevond zich eene Geldersche dame, GEERTRUID VAN ZELST genaamd, die wel van geene grafelijke afkomst was, doch uit een aanzienlijk geslacht afstamde; want haar vader was landregter te *Zellen*, en haar broeder landregter te *Hummeln* en *Stendern*. Hare voorvaders hadden ook, van de vroegste tijden af, de aanzienlijkste bedieningen in het graaffchap Zutphen bekleed. Deze dame, welke een sieraad harer sekse was, maakte op onzen ERNST WILHELM zoo veel indruk, dat hij besloot, haar tot zijne gemalin te nemen. Dit huwelijk werd, in de tegenwoordigheid van zijne zuster voorgemeld, en van den hofmeester WOLF, den 22 Aug. 1661,

N

op

op het kasteel te Bentheim, door den hofprediker NICOLAUS GRIMMELIUS, openlijk ingezegend. Het was ligt te voorzien, dat PHILIP KOENRAAD, die op den ongehuwden staat van zijnen broeder, het toekomstige bezit van het graaffchap Bentheim vestigde, en ook mondelijke beloften, dienaangaande, meende ontvangen te hebben, dit huwelijk, waardoor al zijne uitzigten verijdeld werden, met een ongunstig oog beschouwen, en de daarin verwekt wordende kinderen, indien het mogelijk ware, het erfregt betwisten, zoude. Naauwelijks was het huwelijk met alle plegtigheden voltrokken, of de jonge echtgenooten moesten allerlei onaangenaamheden verduren. Om daartegen zoo veel te meer bestand te zijn, verzocht de gravin, om de bescherming en tusfchenkomst van CHRISTOPHER BERNHARD VAN GALEN, bischop van Munster, die haar ook, met hand en zegel, door eenen brief van den 7 October 1663, van zijne bescherming verzekerde. Dewijl echter PHILIP KOENRAAD, graaf van Steinfurth, daartegen alles zocht in beweging te brengen, en de bewijzen, voor zijn vermeend regt, bijzonder uit het zoo ongelijke huwelijk ontleende, zoo werd de gemalin van ERNST WILHELM, onder de bemiddeling van den bischop van Munster, door een diploma van keizer LEOPOLD, van den 27 Jan. 1666, in den Rijksgravenstand verheven, hetgeen door het geheele graaffchap openlijk bekend gemaakt werd. De broederstrijd hield echter daarom niet op. Er hadden wijdloopige onderhandelingen, onder bemiddeling

van

van den bischop van Munster, plaats; doch eer dezelve afgeloopen waren, overleed PHILIP KOENRAAD, in het jaar 1668.

De groote gemeenzaamheid, welke, gedurende dezen twist, tusfchen den bischop van Munster en ERNST WILHELM had plaats gehad, en de dadelijke hulp, welke de eerste aan het Huis Bentheim bewezen had, haalden eindelijk den zwakken graaf tot den Roomsch-Catholijken Godsdienst over. Van welke middelen men zich ter bereiking van dit doel bediend hebbe, is wel niet bekend geworden; maar zoo veel is zeker, dat men van den drang der omstandigheden, waarin zich de goede man als echtgenoot en vader bevond, gebruik gemaakt heeft, om hem ter verzaking van den Hervormden Godsdienst te overreden. Zoude intusfchen dit doel bereikt worden, dan moest hij geheel aan zich zelve overgelaten zijn. Zijne gemalin, eene verstandige vrouw, moest, even zoo min als de hofprediker, iets daarvan weten, om door hunnen invloed hetzelve niet tegen te werken. Daartoe bedacht de fchrandere BERNHARD VAN GALEN het volgende plan:

Zoo als gezegd is, was PHILIP KOENRAAD, graaf van Steinfurth, overleden. ERNST WILHELM, die bij herhaling, door den bischop, tot een bezoek uitgenoodigd was, verontschuldigde zich, met de naderende bevalling zijner echtgenoot, en met de begrafenis zijns broeders, welke hij verplicht was, bij te wonen. De begrafenisplegtigheden afgeloopen zijnde,

N 2

bleef

bleef hij, bij zijne schoonzuster de gravin weduwe in het gezelschap van den graaf van Teklenburg, en de gravinnen van Solms en Vehlen, nog 5 dagen te Steinfurth. De nieuwe kanselier te Bentheim, VAN WIENBRUCK, een Munstersch edelman, (die in plaats van den heer PAGENSTECHER, welke, in den dienst van den keurvorst van Brandenburg getreden was, deze waardigheid verkregen had) en de heer VAN RHEDE te Brandlegt, beide den Roomsch-Catholijken Godsdienst toegedaan, gaven den vorst bischop te Munster hiervan kennis. Deze liet nu, alle wegen van Steinfurth naar Bentheim, met soldaten bezetten, welke, in de nabijheid van den *Romberg* bij Weteringen, de koets van den graaf aanhielden, en hem verzochten, een weinig te vertoeven, daar de bischop, die hem wenschte te spreken, oogenblikkelijk bij hem zoude zijn. Het duurde ook niet lang, of de bischop verscheen en overreedde den graaf, zich naast hem, in zijne koets te plaatsen, en met hem naar Ahuizen te rijden. Den volgenden morgen reisde de bischop met den graaf en den Jezuit CÖRLER naar Koesfeld. Hier werd aan den graaf een verblijf in het kasteel aangewezen, terwijl zijne bedienden in de stad gehuisvest werden. Deze vermaanden hunnen heer in stilte, bij den Hervormden Godsdienst te willen blijven. Zijn antwoord bestond in zuchten en handen wringen. Bij de tafel was hij ook zeer treurig. Na den maaltijd onderhielden de domkoster VAN KORF, genaamd SCHMIESING, de Jezuit CÖRLER en andere

ver-

vertrouwelingen van den bischop, zich lang met hem. Den volgenden dag bevond hij zich ongesteld, en bleef tot den middag te bed. Vervolgens sprak de bischop dikwijls geheel alleen met hem, en na dat hij zich den 10 Aug. 1668, van den middag tot den avond, in zijn kabinet met hem onderhouden had, legde de graaf, den 11 Aug. in de hofkapel, zijne Roomsch-Catholijke geloofsbelijdenis af. Hij ontving kort daarna een Patent, waarin hij tot keizerlijk Rijks-hofraad en kamerheer benoemd werd.

Men kan ligt denken, welk eenen onaangename indruk deze gebeurtenis, op de hervormde ingezetenen van het graaffchap Bentheim, maken moest. De diep getroffen gravin zond bij tijds hare vier oudste kinderen naar de Nederlanden, en beval dezelve aan de zorg van Hunne Hoogmogenden de Heeren Staten Generaal, den uitslag der zaak aan het Hooge Godsbestuur overlatende. (*) Men hield het intusschen

N 3

niet

(*) De Clasfis van het graaffchap Bentheim hield voort na deze gebeurtenis eene buitengewone vergadering, waarin de volgende besluiten genomen werden:

1. Dat de afval van Zijne Excellentie den heer graaf, van den Hervormden Godsdienst, aan de kerkbesturen, in de naburige landen, zoude bekend gemaakt worden.

2. Dat een clasficaal zegel in koper zoude gestoken worden, verbeeldende het schip, waarin Jezus met zijne leerlingen zich bevond, Matth. 8; met het opschrift: *Heere! behoud! wij vergaan.* (Dit zegel is nog voorhanden.)

3. Dat een brief, uit naam van de geheele Clasfis, aan

de

niet raadzaam, den graaf voor als nog, alleen naar Bentheim te laten reizen, daar alle zijne hofbedienden, en zelfs de slot soldaten, van den Hervormden Godsdienst waren. Men bewoog hem derhalve tot onderrekening van een bevel, waardoor de Munstersche majoor AMSROT bevolmagtigd werd, het kasteel met 25 man Munstersche soldaten te bezetten. Deze te Bentheim gekomen zijnde, en zijne order aan de gravin vertoond hebbende, werd hij wel beleefdelijk ontvangen, maar, de overgave van het kasteel, hem ronduit geweigerd, ten minste tot zoo lang, dat de gravin, met haren gemaal, hierover mondeling gesproken zoude hebben.

Hierop verscheen de vorst bischop zelf, met 2 tot 3000 man, zoo kavallerie als infanterie, en de noodige veldstukken en houwitsers, om, zoo als het scheen, zich met geweld van het kasteel meester te maken. De gravin had ernstig verboden, de poorten te openen. Haar hofmeester WOLF echter, die voor zijn leven bang was, noodzaakte de wacht, buiten weten der gravin, de sleutels over te geven. Als de gra-

de Kleeffsche Synode zoude gezonden worden, met verzoek, om, door tuschenkomst der Kleeffsche regering, de bescherming van den keurvorst van Brandenburg, voor de hervormde kerk van het graaffschap Bentheim, in te roepen. Deze brief door den predikant OVENIUS geteekend, werd den 24 Oct. 1668 opgesteld, en den 16 Dec. d. j., met alle daartoe behoorende stukken, aan den keurvorstelijken hofpredikant HONDIUS te Kleef gezonden. Men zie het protocol van de Clasfis op het jaar 1668.

gravin nu, uit haar vertrek, den Munsterschen bevelhebber, met zijne manschappen, zag opmarscheren, liep zij in persoon naar de poort, om dezelve te sluiten. Het was intusschen te laat, daar het kommando reeds te ver geavanceerd was. De vorst bischop en de graaf trokken nu met den staf naar Bentheim, terwijl het leger in de heide, de *Brecht* genaamd, staan bleef. (*)

De volgende dag was juist een zondag. De hofprediker SERTORIUS verscheen naar gewoonte, om de leerreden te houden, maar werd op eene spotachtige wijze afgewezen, en de Roomsche Catholijke Godsdienst, van den Munsterschen Domkoster VAN KORF, genaamd SCHMIESING, en den Jezuit CÖRLER, in de slotkapel verrigt. De bezetting werd vervolgens met 50 man vermeerderd. Het kasteel van de noodige ammunitie voorzien en nog meer bevestigd, terwijl de Munstersche geheimraad van WIEDENBRUCK en de Jezuit CÖRLER, tot opzieners van den graaf aangesteld werden. Daarop reisde de bischop weer af, den graaf, onder verzekerde bewaring, terug latende. Na verloop van vier dagen riep de bischop hem echter weer tot zich. Nu volgden verscheidene bevelen, welke den hervormden ingezetenen tot grievende smart verstrekten, en maar al te duidelijk toonden, dat hun landheer thans slechts het werktuig des bischops was, waarvan zich deze bediende, om de

N 4 Pro.

(*) De bischop trok met 200 ruiters op het kasteel. Men zie het clasfikale Protokol.